

Maria Stojkow, Dorota Żuchowska-Skiba
stojkoff@gmail.com, zuchowsk@agh.edu.pl
Wydział Humanistyczny
Akademia Górniczo-Hutnicza
Kraków

Edukacja osób niepełnosprawnych w Internecie

Wstęp

Zasadniczym celem naszego opracowania będzie przedstawienie znaczenia i roli Internetu w edukacji osób niepełnosprawnych we współczesnej Polsce. We współczesnych społeczeństwach niezwykle ważna jest informacja – dostęp do niej pozwala na efektywne funkcjonowanie w rzeczywistości społecznej i zapobiega wykluczeniu. Rozwój nowoczesnych technologii komunikowania sprawia, że stają się one dziś bardziej dostępne niż kiedykolwiek w rozwoju cywilizacyjnym człowieka. Rozwijające się społeczeństwo informacyjne i gospodarka oparta na wiedzy wymagają ciągłego kształcenia się nie tylko ze względu na wymogi rynku pracy, choć jest to istotny element, ale również dla prawidłowego funkcjonowania w świecie, gdzie koniecznym jest poznawanie nowych technologii komunikacyjnych, a także języków obcych. Osoby niepełnosprawne narażone w społeczeństwie na wykluczenie z powodów fizycznych, w przestrzeni Internetu mają, przynajmniej potencjalnie, równy dostęp do zasobów. Oczywiście różne typy niepełnosprawności wymagają często odpowiedniego oprogramowania i urządzeń komunikacji z komputerem. Jednak po pokonaniu tej bariery technologicznego dostępu, przestrzeń Internetu jest dla większości niepełnosprawnych dostępna. Część stron internetowych, już jest przygotowana w taki sposób, aby być przyjazną dla niepełnosprawnych. Tworzenie stron WWW dostępnych dla osób niepełnosprawnych nie wymaga tworzenia zupełnie nowych wersji dla tej kategorii osób, a jedynie takiej konstrukcji zawartości, która umożliwiałaby jej odczytanie przez osoby niepełnosprawne z użyciem sprzętu specjalistycznego.

Obecnie wiele stron nie spełnia jeszcze standardów dostępności, przez co stają się kolejnym czynnikiem wykluczającym ze społeczeństwa, jednak można zauważyć pewne działania na szczeblu centralnym, mające na celu zlikwidowanie tej bariery. W odniesieniu do administracji rządowej, 16 maja 2012 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, które zobowiązuje podmioty realizujące zadania publiczne do przystosowania swoich stron WWW do potrzeb osób niepełnosprawnych i innych osób wykluczonych cyfrowo [<http://widzialni.org/download.php?id=25>]. Trzy lata jakie ustawodawca przewidział na wprowadzenie niezbędnych zmian w tym zakresie powinny przynieść więc zdecydowaną poprawę i zlikwidować tę barierę dla niepełnosprawnych w przestrzeni Internetu, tak by uzyskali oni dostęp do informacji.

Internet może być ważny w edukacji osób niepełnosprawnych, jest bowiem przestrzenią, gdzie osoby niepełnosprawne mogą odnaleźć informacje na temat instytucji edukacyjnych, form pomocy i oferty edukacyjnej. Osoby niepełnosprawne korzystają nie

tylko ze stron instytucji publicznych i fundacji, ale również z powstających w przestrzeni internetowej forów, gdzie rozwija się samopomocowa aktywność i tworzy nowy typ wspólnoty wirtualnej, której podstawą jest niepełnosprawność.

Dodatkowo można zauważyć, że Internet we współczesnych społeczeństwach odgrywa też bezpośrednią rolę w edukacji osób niepełnosprawnych. Sieć i technologie informacyjne ułatwiają dziś niepełnosprawnym dostęp do edukacji poprzez specjalnie tworzone programy e-learningowe, na różnych poziomach kształcenia od szkół średnich po kursy specjalistyczne, a nawet studia. Zapewniają też możliwość dostępu do informacji na temat kształcenia, jego form, możliwości oraz zasad, na których się ono odbywa. Z tego powodu badaniu poddano zawartość stron podstawowych instytucji rządowych związanych z edukacją niepełnosprawnych, bezpośrednio Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz pośrednio ze względu na założone cele instytucji państwowych, mających w swych zadaniach również edukację osób niepełnosprawnych – Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych oraz strona Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Metodologia badań

Na stronach tych instytucji informacje zostaną wyszukane za pomocą wyszukiwarki i wpisaniu słów kluczowych: „szkoła dla niepełnosprawnych”, „niepełnospr”, „edukacja specjalna”, „szkoły specjalne”, „integrac”, „szkolenia”. Umożliwi nam to dostęp do zasobów stron WWW i pozwoli na analizę wszystkich treści związanych z osobami niepełnosprawnymi nawet tymi, które znajdują się w różnych zakładkach i ich edukacją.

Z drugiej strony interesowała nas będzie też aktywność osób niepełnosprawnych w sieci, nie tyle mierzona ilością wejść na strony instytucji i organizacji poświęconych niepełnosprawnym, ile podejmowanymi przez nich działaniami, w odniesieniu do edukacji. Dlatego analizie poddamy fora osób niepełnosprawnych, aby zobaczyć, na ile edukacja jest problemem dla osób społecznych i jaki charakter mają te problemy. Dzięki temu chcemy zobaczyć, jakie bariery dla edukacji pojawiają się w opinii samych niepełnosprawnych i jakich informacji szukają w przestrzeni Internetu.

Analizie zostaną poddane jedynie fora tworzone z myślą o osobach niepełnosprawnych ogólne bez rozróżnienia na stopień niepełnosprawności oraz częściowo dostępne, gdzie znaczna część wpisów może być czytana przez wszystkich użytkowników, a tylko niektóre działy są dostępne po zarejestrowaniu. Badaniom zostaną poddane działy nawiązujące w tytule do edukacji, a podmiotem analizy będzie pojedynczy wątek. Poszczególne wątki będą analizowane w czterech perspektywach. W perspektywie jednostki, gdzie wiodącym wątkiem jest sytuacja osoby niepełnosprawnej. W perspektywie społecznej, gdzie tematyka takich wątków związana jest z nieformalnymi, społecznymi działaniami i relacjami, związanymi bądź wpływającymi na funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w społeczeństwie. W perspektywie instytucjonalnej, w której wpisy dotyczą roli, działań i znaczenia podmiotów formalnych, takich jak organy administracji publicznej, organizacje pozarządowe lub wyznaniowe, czy też podmioty gospodarcze w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych w społeczeństwie. W perspektywie reklamowej

wątki o charakterze informującym i przedstawiającym produkty, wpisy firm, dystrybutorów lub osób prywatnych, które przedstawiają i zachęcają do użycia konkretnego produktu.

Analiza zawartości stron instytucji oraz analiza treści forów pozwoli pokazać, w jaki sposób instytucje bezpośrednio i pośrednio związane z edukacją osób niepełnosprawnych wypełniają swoje zadania, a jaką rolę w tym zakresie odgrywają fora przeznaczone dla osób niepełnosprawnych. Pozwoli nam to na pokazanie, jaką rolę pełni dziś sieć w przestrzeni edukacji z perspektywy instytucji, powołanych do wypełniania przypisanych im funkcji oraz poziomu zaspokojenia potrzeb jednostek w tym zakresie.

Rola nowych mediów we współczesnych społeczeństwach

W społeczeństwie informacyjnym, w wyniku komunikacji opartej na cyfrowym przekazie, zachodzą zjawiska, które trzeba wręcz uznać za nowe i definiujące to społeczeństwo. Przede wszystkim dokonuje się wzrost znaczenia wiedzy teoretycznej jako źródła innowacji oraz technologii informacyjnych we wszystkich sektorach życia. Zdecydowanie wzrasta szybkość obiegu informacji, następuje kompresja przestrzeni i czasu oraz możliwość podjęcia komunikowania w dowolnej chwili i w dowolnym miejscu. Jednostka ma wiele alternatywnych źródeł informacji, nastąpiło też pokonanie bezwładności informacji i natychmiastowa transmitowalność informacji oraz publiczny dostęp do podstawowych usług informatycznych. Powoduje to konieczność nieustannego douczania się obsługi coraz to zmieniających się i „udoskonalanych” urządzeń cyfrowych oraz gotowość kształcenia się w tym kierunku, przenikanie informacyjnych technologii cyfrowych do niemal wszystkich dziedzin życia (nauki, sztuki, gospodarki, polityki, życia codziennego) i bezpowrotne uzależnienie funkcjonowania wielu sfer życia od komputerów. Nastąpiło też zdeterminowanie życia społecznego, przez komputery, Internet i związany z nimi cyfrowy obieg informacji [Golka, 2008, s. 84-88]. Podstawą społeczeństwa informacyjnego jest nauka racjonalności – gospodarka cała opiera się na produkcji informacji, natomiast rynek pracy jest związany z przetwarzaniem informacji, co wymaga od społeczeństwa coraz większej wiedzy oraz wykształcenia [van Dijk, 2010, s. 36].

We współczesnych społeczeństwach następuje wyraźna zmiana społeczna, wiek informacji unieważnia funkcjonowanie instytucji społeczeństwa przemysłowego, na znaczeniu zyskują natomiast sieci społeczne [Castels, 2008, s. 379]. Następuje wyraźna zmiana w organizacji życia społecznego – ulotna, choć powszechna sieciowość w kontaktach, a nawet zmiana związków i więzi społecznych. Powstaje społeczeństwo sieci – społeczeństwo, które definiuje nowy typ wytwarzania przepływu informacji, w infrastrukturze sieci społecznych i medialnych. Kształtuje to sposób organizacji tego społeczeństwa na wszystkich poziomach od jednostek po organizacje. [van Dijk, 2010, s. 36]. Zauważalne są zmiany w komunikowaniu się ludzi, które w coraz większym stopniu oparte są na komunikacji pośredniej, której służą różne media interpersonalne i masowe. W tym typie społeczeństwa nadal jednak ważną rolę odgrywa komunikacja bezpośrednia, jednak obok niej pojawiają się nowe formy komunikowania, które istnieją w przestrzeni pomiędzy komunikacją interpersonalną i masową, np. chaty, komunikatory internetowe, fora i zaczynają odgrywać ważną rolę w codziennej aktywności jednostek. Jest to bowiem miejsce tworzenia się wspólnot wirtualnych, które są uzupełnieniem wspólnot rzeczywistych,

które uległy osłabieniu [van Dijk, 2010, s. 57]. Społeczeństwo sieciowe tworzone jest przez sieci społeczne wsparte sieciami medialnymi. Stare i nowe media w różny sposób ze sobą współdziałają, a przez to następuje ich konwergencja. Wszystkie sposoby komunikowania, pełnią różne funkcje, używane są w różnych okolicznościach i ich efektywność od tego zależy. We współczesnych społeczeństwach są one splecione, a cyfrowe możliwości komunikowania wyznaczają specyfikę współczesności, wpływając też w jakiś sposób na dawniejsze środki komunikowania, choćby na sposób pisania, a nawet mówienia [Golka, 2007, s. 84-88]. Jest to ważne, bowiem wskazuje, jak szeroko technologie komputerowe organizują współczesną komunikację – tworząc nowe formy komunikowania w przestrzeni Internetu, które łączą elementy komunikowania interpersonalnego i masowego. W tym kontekście dokonuje się też przewartościowanie tego, co jest prywatne, a co publiczne [Golka, 2007, s. 84-88]. Bowiem umieszczone w sieci wypowiedzi, choć mają wymiar jednostkowy i dotyczą kwestii prywatnych stają się publiczne i dostępne masowo. Dzięki temu, mogą rozwijać się i funkcjonować nowe wspólnoty o charakterze samopomocowym, które wyrastają z potrzeb osób niepełnosprawnych i je realizują w sieciach społecznych, opierając się na komunikacji interpersonalnej zapośredniczonej. Odgrywają one we współczesnym społeczeństwie ważną rolę, bowiem postępujący proces indywidualizacji sprawia, że jednostka funkcjonująca w różnych sieciach społecznych musi radzić sobie sama, nie może bowiem liczyć na solidarność innych należących do jej otoczenia. Tradycyjne lokalne wspólnoty, rodziny, wielkie biurokratyczne instytucje rozpadają się na mniejsze elementy. W to miejsce powstają nowe typy wspólnot. Jednostka funkcjonuje nadal w tradycyjnych wspólnotach i jednocześnie w rozległych sieciach społecznych o rozproszonym charakterze. Musi sama wywalczyć sobie miejsce w sieci inaczej grozi jej wykluczenie i izolacja [Golka, 2007, s. 55-57].

Nowe technologie medialne umożliwiają powstanie i funkcjonowanie wspólnot wirtualnych, zbierających ludzi zmagających się z podobnymi problemami, chcących uzyskać pomoc, radę, wsparcie. Pozwala to złagodzić skutki kryzysu instytucji pomocowych, poprzez przesuwanie się szukania pomocy w tego typu wspólnotach o charakterze samopomocowym. To w tej przestrzeni właśnie rodzi się nowy typ solidarności, na który jednostka dziś w dobie zmiany społecznej i rozwijania się nowego typu społeczeństwa, nie może liczyć ze strony osób należących do jej otoczenia. Jest to szczególnie istotna przestrzeń dla osób niepełnosprawnych, które w społeczeństwie przemysłowym, były objęte opieką instytucjonalną państwa i instytucji opierających się na zasadach solidarności społecznej. W dobie zmieniającego się społeczeństwa, kiedy przestają być one funkcjonalne, ta kategoria osób w największym stopniu odczuwa skutki zmiany społecznej. W takiej sytuacji mogą się też czuć osamotnieni, zagubieni, wobec nowych umiejętności jakie muszą osiąść, aby funkcjonować w nowej rzeczywistości. Powoduje to powstawanie kolejnej płaszczyzny wykluczenia społecznego, skazującej na marginalizację i izolację osób niepełnosprawnych. Wymogi jakie stawia nowy typ społeczeństwa w zakresie edukacji, permanentnego uzupełniania wykształcenia w kierunkach zgodnych z jego rozwojem, zdobywania coraz to nowszych umiejętności związanych z rozwojem technologicznym oraz cywilizacyjnym są szczególnie trudne dla osób niepełnosprawnych.

Wspólnoty wirtualne powstające w Internecie, stanowią przestrzeń, gdzie w ramach oddolnych samopomocowych działań i aktywności ludzi mających podobne problemy stwarzają przestrzeń dla komunikacji, wymiany informacji dla tej kategorii osób. Nie ma ona charakteru fizycznego, jednak nie ogranicza to jej funkcjonalności w nowej rzeczywistości społecznej. Dzięki blogom, forom, serwisom społecznościowym, tworzą się sieci, w ramach których funkcjonujące osoby niepełnosprawne uzyskują możliwość uzyskania pomocy i dostęp do informacji.

Od funkcjonalnego do społecznego pojmowania niepełnosprawności

Istnieje wiele różnych definicji niepełnosprawności w Polsce, a reguluje to Karta Praw Osób Niepełnosprawnych. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje, że osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji [<http://www.niepelnosprawni.gov.pl/karta-praw-osob-niepelnosprawnych/>].

Sejm stwierdza, iż oznacza to w zakresie edukacji prawo osób niepełnosprawnych do: dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną, nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej, pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

Europejskie Forum Niepełnosprawności, przyjęło następującą definicję: *Osobą niepełnosprawną jest jednostka w pełni swych praw, znajdująca się w sytuacji upośledzającej ją na skutek barier środowiskowych, ekonomicznych i społecznych, których z powodu występujących u niej uszkodzeń nie może przezwyciężyć w taki sposób, jak inni ludzie. Bariery te zbyt często są zwiększone przez deprecjonujące postawy ze strony społeczeństwa* [http://www.idn.org.pl/sonnszz/def_on.htm].

W oparciu o takie pojmowanie niepełnosprawności tworzone są klasyfikacje osób niepełnosprawnych, które łączą w sobie biologiczne elementy niepełnosprawności ze społecznymi. Wyraźne jest odchodzenie od przedstawiania niepełnosprawności wyłącznie w kategoriach deficytów fizycznych, dołącza się do tego kategorii osób, których niepełnosprawność ma podłoże wyłącznie społeczne. Zofia Sękowska do osób niepełnosprawnych zalicza ludzi mających biologiczne ograniczenia, które powodują trudności w poznawaniu świata i w komunikowaniu się z nimi na skutek braku analizatorów zmysłowych, uszkodzenia narządów ruchu lub przewlekłej choroby oraz nieprawidłowych procesów poznawczych i ograniczonej zdolności rozumowania. Dołącza do tej grupy kategorię osób wymagających w wyniku zaniedbań i błędów wychowawczych, bądź nieprawidłowości funkcjonowania systemu nerwowego, albo psychopatii czy charakteropatii – wychowania resocjalizacyjnego [Sękowska, 1985, s. 6].

Takie pojmowanie niepełnosprawności w ujęciu funkcjonalnym jest związane silnie z fizycznymi cechami osoby oraz środowiskiem wychowawczym. Można zauważyć, że

podejście to odzwierciedla wprawdzie obiektywny stan rzeczy, ma bowiem podstawy w ułomnościach fizycznych lub psychicznych człowieka jako jednostki, mających źródło fizyczne bądź wychowawcze. Jednak, jak twierdzi Barbara Gąciarz, podejście takie nie jest wystarczające dla podejmowania skutecznych działań na rzecz trwałego włączenia tej kategorii osób [Gąciarz, 2010, s. 7]. Wydaje się to szczególnie istotne w zmieniającym się współcześnie społeczeństwie, gdzie wykluczenie i izolacja osób niepełnosprawnych nabiera nowego charakteru i związana jest przede wszystkim z możliwościami edukacyjnymi i nabywaniem nowych umiejętności

W tym kontekście istotnym jest przyjęcie znacznie szerszej definicji niepełnosprawności wykraczającej poza ujęcie funkcjonalne. Społeczne definicje niepełnosprawności, umieszczają natomiast istotę niepełnosprawności w charakterze relacji pomiędzy osobą niepełnosprawną a otoczeniem społecznym. Taki model społeczny niepełnosprawności, który opracowali m.in. M. Olivier oraz A. Ostrowska i J. Sikorska [za Gąciarz, 2010, s. 6] pozwala na włączenie do tej kategorii osób, które czują się izolowane społecznie ze względu na swoje deficyty i wskazuje na istotny problem relacji między osobą niepełnosprawną a społeczeństwem. W odniesieniu do osób niepełnosprawnych, zgodnie z teorią naznaczania, problem z edukacją nie jest związany wyłącznie z trudnością do dostosowania się do szybkich zmian społecznych. Nakładają się na to stereotypy istniejące w społeczeństwie, które sprawiają, że osoba niepełnosprawna przyjmuje i wypełnia takie role społeczne, które z nich wynikają. W rezultacie prowadzi to do wykluczenia tej kategorii społecznej z aktywności społecznej, również edukacyjnej, a w rezultacie ekonomicznej. Powoduje to niskie poczucie własnej wartości, ograniczone aspiracje życiowe oraz zanik motywacji do działania. W konsekwencji wywołuje to postawę bierno-rozszczeniową [Gąciarz, 2010, s. 7-8]. Potwierdzają to badania – 20,6% niepełnosprawnych nie wierzy we własne siły i wskazuje to, jako barierę w pełnym uczestnictwie w życiu społecznym. Natomiast niepełnosprawni użytkownicy Internetu wskazują to ograniczenie w 16,9%. Nie czują się oni też samotni i pozbawieni opieki, tylko 3,7% tak odpowiedziało, choć wśród ogółu osób niepełnosprawnych poddanych badaniu barierą tą wskazało 12,0% [http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf].

Można więc dostrzec że Internet odgrywa ważną rolę w zmianie postrzegania swoich ról i pozycji społecznych przez niepełnosprawnych. Ważą rolę mogą tu odegrać fora internetowe, powstające oddolnie skupiające osoby mające podobne problemy. Skupieni tam ludzie niepełnosprawni, poprzez opisywanie własnych doświadczeń, opisywanie trudności, ale i sukcesów mogą wpływać na przyjmowanie przez tę kategorię osób postaw aktywnych, rozbudzanie aspiracji życiowych. Dotyczy to zwłaszcza przestrzeni edukacji, bowiem we współczesnych społeczeństwach wykształcenie umiejętności i wiedza, która jest atrakcyjna na rynku pracy mogą przełamać izolację społeczną i doprowadzić do powstawiania motywacji do działania wśród niepełnosprawnych w perspektywie ekonomicznej i społecznej.

Edukacja w życiu osób niepełnosprawnych

W naszym społeczeństwie osoby niepełnosprawne są wciąż znacznie gorzej wykształcone niż osoby sprawne. Jednak w ciągu ostatnich lat można obserwować

stopniowy wzrost osób niepełnosprawnych z co najmniej średnim poziomem wykształcenia. W 2011 roku stanowili oni według raportu GUS 34,4%, wzrosła też liczba osób niepełnosprawnych posiadających wyższe wykształcenie do 7,1%. Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiada nadal 30,1% osób niepełnosprawnych. Według danych GUS w roku szkolnym 2010/2011 w szkołach podstawowych uczyło się 60,7 tys. uczniów niepełnosprawnych, w gimnazjach – 53,3 tys., w szkołach zawodowych – 16,7 tys., w liceach profilowanych – 0,85 tys., a w liceach ogólnokształcących – 5,1 tys.

Liczba niepełnosprawnych studentów w roku 2010 wynosiła 30,1 tys. (stan na 30.11.2010 r.), z czego niecałe 2 tys. stanowili studenci niesłyszący i słabo słyszący, 2,6 tys. studenci niewidomi i słabo widzący, 8,1 tys. studenci z dysfunkcją narządu ruchu (chodzący) i 0,6 tys. studenci z dysfunkcją narządu ruchu (nie chodzący). Inne rodzaje niepełnosprawności miało 16,8 tys. studentów [<http://www.niepełnosprawni.gov.pl/dane-statystyczne/zrodla-danych-na-temat-osob-niep/>].

Dane te, jednak nie pokazują pełnego obrazu poziomu edukacji tej kategorii społecznej, bowiem koncentrują się tylko na kształceniu o charakterze instytucjonalnym w ramach szkół różnego szczebla i uczelni wyższych, nie uwzględniając specyfiki edukacji we współczesnych społeczeństwach. Rozwijające się społeczeństwo informacyjne oraz gospodarka oparta na wiedzy pociąga za sobą konieczność stałego rozszerzania i aktualizacji zdobytej wiedzy, umiejętności i kompetencji. Służą temu różnorodne kursy, studia podyplomowe, które wychodzą poza podstawowy nurt edukacyjny, obejmujący wyłącznie szkolnictwo instytucjonalne o charakterze publicznym. Tymczasem funkcjonowanie w społeczeństwie i na współczesnym rynku pracy, wymaga przystosowania się do zachodzących zmian w przestrzeni technologicznej, co wiąże się z posiadaniem umiejętności zupełnie innych niż kilkanaście lat temu, które dodatkowo stale muszą być uzupełniane.

Internet jest miejscem, gdzie można znaleźć informacje dotyczące szerokiej oferty kształcenia, fora i strony, które powstają dla osób niepełnosprawnych są tak przygotowane, by mogli oni z nich efektywnie korzystać. Aby wyrównać dostęp do informacji na temat edukacji również strony instytucji publicznych i placówek oraz instytucji edukacyjnych powinna cechować podobna dostępność. Nie chodzi tu wyłącznie o tę ofertę, która kierowana jest do tej kategorii osób, ale ma charakter powszechny. Jest to zwłaszcza istotne w odniesieniu do szkolnictwa na szczeblu wyższym. O ile bowiem na podstawowym, gimnazjalnym i średnim poziomie istnieją szkoły specjalnie przygotowane na potrzeby osób niepełnosprawnych, to uczelnie wyższe nie mają takiego charakteru, choć na każdej z nich istnieją biura ds. osób niepełnosprawnych, pomagające studiować. Najpierw trzeba dotrzeć do informacji na temat szkoły wyższej, stąd konieczność dostosowania jej strony WWW, do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Fundacja Widzialni sukcesywnie prowadzi badania rankingowe w zakresie dostępności serwisów internetowych. Rankingi te ujmują zagadnienie dostępności w oparciu o audyty przeprowadzane przez specjalistów i konsultantów Fundacji [<http://widzialni.org/o-fundacji,m,mg,48>] badaniu poddawane są różne instytucje publiczne. Niestety nadal dostępność wielu z nich dla osób niepełnosprawnych pozostaje niedostateczna. Dotyczy to również przestrzeni edukacji. Badanie przeprowadzone przez Fundację w 2008 roku

pokazuje, że polskie uniwersytety nie mają stron przygotowanych tak, by ułatwiać ich odczytanie przez osoby niepełnosprawne. Badaniu poddano 10 uniwersytetów i jedynie Uniwersytet Jagielloński w stopniu dobrym miał stronę, która pozwalała na korzystanie przez tę kategorię osób. Pięć kolejnych, w tym rankingu uzyskało ocenę dostateczną, ale aż cztery badane uniwersytety w niedostatecznym stopniu przygotowały strony WWW pod kątem ich dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Tab. 1. Ranking dostępności wyższych uczelni

Podsumowanie testu dostępności wybranych serwisów uniwersytetów				
miejsce	Uniwersytet	Strona www	Ilość punktów	Ocena końcowa
1	Jagielloński	www.uj.edu.pl	18,7	dobra
2	Gdański	www.univ.gda.pl	17,9	dostateczna
3	im. M. Kopernika	www.umk.pl	16,4	dostateczna
4	Łódzki	www.uni.lodz.pl	15,5	dostateczna
5	Wrocławski	www.uni.wroc.pl	14,3	dostateczna
6	Warszawski	www.uw.edu.pl	13,1	dostateczna
7	Śląski	www.us.edu.pl	11,7	niedostateczna
8	Opolski	www.uni.opole.pl	10,0	niedostateczna
9	im. A. Mickiewicza	www.amu.edu.pl	9,8	niedostateczna
10	Szczeciński	www.us.szc.pl	7,2	niedostateczna

Legenda: do 12 punktów – ocena niedostateczna, 13 punktów do 17 punktów, ocena dostateczna, 18 punktów do 21 punktów – ocena dobra, 22 punkty do 24 punktów – ocena bardzo dobra

Źródło: <http://widzialni.org/index.php?p=sd&id=45&action=show> [dostęp 14.06.2012]

Poza tradycyjnym, instytucjonalnym kształceniem w przestrzeni Internetu powstają nowe formy kształcenia na odległość, które mogą być szczególnie atrakcyjne dla osób niepełnosprawnych, pozwalające na zdobycie wiedzy i umiejętności bez konieczności fizycznej obecności w instytucji kształcenia. Nowoczesne formy e-learningu stają się coraz bardziej popularne, jednak wciąż stanowią tylko niewielkie uzupełnienie tradycyjnych form edukacji. Jak wskazują badania prowadzone w 2011 roku przez Gemius zaledwie co 8 internauta w Polsce korzysta z e-learningu. Chętniej wykorzystują tę formę nauczania osoby starsze (powyżej 50 roku życia), a najmniej popularna jest wśród studentów, którzy studiuje głównie na rzeczywistych uczelniach wyższych. Zdecydowanie nic nie wskazuje na to, że szybko nastąpi zmiana w tych tendencjach, ponieważ jedynie 13% respondentów zamierza

skorzystać z tej formy nauczania. 39% nie skorzysta, a zdania na ten temat nie miało 49% badanych [e.sggw.waw.pl/.../Raport_e-learning_Trends_-_Raport_Summer_201.pdf].

Badania te objęły wszystkich użytkowników Internetu, bez względu na deklarowaną niepełnosprawność. Ze względu na fakt, że niepełnosprawni zgodnie z wynikami *Diagnozy społecznej* z 2009 roku znacznie rzadziej niż pełnosprawni korzystają z Internetu (23,2% niepełnosprawnych i 55,1 sprawnych). Można przypuszczać, że w jeszcze mniejszym procencie korzystają z edukacji na odległość za pośrednictwem komputera. 28% niepełnosprawnych użytkowników Internetu w tych badaniach deklarowało uczestniczenie w kursach i szkoleniach przez Internet. Tak więc, współcześnie wydaje się, że potencjał Internetu w e-learningu pozostaje w niewielkim stopniu wykorzystany przez osoby niepełnosprawne [http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf].

Znacznie częściej korzystający z Internetu deklarowali zbieranie materiałów potrzebnych do pracy lub nauki 35,4%. Przeglądanie stron WWW – 84,2%, czytanie prasy – 60,7% oraz ściąganie darmowego oprogramowania – 35,4%. Wskazuje to, że osoby niepełnosprawne poszukując informacji przeszukują strony WWW, poprzez wyszukiwarki. Istotne jest, że ponad 1/3 badanych osób niepełnosprawnych korzysta z zawartości tego medium w pracy i nauce korzystając z informacji i materiałów przydatnych z tego punktu widzenia, niemal taka sama liczba osób ściąga oprogramowanie. Można więc zauważyć, że osoby niepełnosprawne mają podobne do pełnosprawnych wzory korzystania z Internetu i w perspektywie edukacji, przede wszystkim korzystają z przeglądarek wyszukując informacje [http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf].

Trudno dokonać syntetycznej analizy stron internetowych instytucji związanych lub wspomagających edukację osób niepełnosprawnych, gdyż widać między nimi bardzo wyraźne różnice. Niekorzystnie odznacza się tu strona ministerstwa, na której informacji i udogodnień jest niewiele. Inaczej będzie wyglądała strona Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, ze względu na pełnione przez niego obowiązki, do których należą między innymi udzielanie informacji w sprawach z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Również pozytywnie należy tu wyodrębnić stronę PFRONU. Jednak na wszystkich badanych stronach treści związanych z edukacją osób niepełnosprawnych nie jest wiele. W zależności od klucza wyboru pojawia się od kilku do maksymalnie kilkudziesięciu (50) informacji związanych z edukacją, często dotyczących tylko w niewielkim fragmencie edukacji lub edukacji osób niepełnosprawnych. Strona internetowa ministerstwa nie ma wyszczególnionych zakładek dla osób niepełnosprawnych, zatem wszystkie informacje i dokumenty należy szukać ręcznie. Pojawiają się informacje o przełamaniu barier, jednak giną one w tłumie innych informacji. Przy wyszukiwaniu wg haseł pojawia się niewiele informacji, dodatkowo dotyczą one edukacji i szkoleń, a specyfika dzieci niepełnosprawnych jest tylko jednym z wielu elementów. Na wszystkich stronach pojawiają się zakładki związane ze sferą legislacyjną. Umieszczone są tam akty prawne, głównie rozporządzenia oraz dzienniki urzędowe. Na stronie Pełnomocnika pojawiają się akty prawne obowiązujące w Unii Europejskiej, a także dokumenty międzynarodowe. Na stronie ministerstwa akty prawne są aktualizowane do roku 2011.

Użyteczność wszystkich trzech badanych stron internetowych instytucji pozostawia wiele do życzenia. Na stronie ministerstwa zupełnie nie można odnaleźć elementów do pobrania, które umożliwiłyby załatwienie konkretnej sprawy bez wychodzenia z domu, co w przypadku osób niepełnosprawnych jest szczególnie istotne. Brak jest również informacji o sposobach realizacji aktywności. Przykładowo pojawiają się informacje dotyczące wręczania przez min Hall dyplomów stypendystom Prezesa Rady Ministrów oraz Ministra Edukacji Narodowej, ale brak już informacji, według jakich kryteriów jest ono przyznawane. Wśród dokumentów, które internauta dzięki stronie może zdobyć jest niewiele. Łatwiej pobrać ustawę, rozporządzenie, ogłoszenie niż formularz, który można wypełnić i odesłać. Załatwienie zgłoszenia drogą elektroniczną jest na badanych stronach rzadko możliwe. Jedynie PFRON oferuje możliwość skorzystania z elektronicznego Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji – dodatkowo pokazując krok po kroku, jakie niezbędne elementy techniczne wymagane są do obsługi tego systemu. Wśród możliwych do pobrania dokumentów są: formularze dotyczące refundacji składek na ubezpieczenie społeczne oraz dofinansowań do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych, a także wzór pełnomocnictwa oraz formularze dotyczące różnorodnej pomocy finansowej. Jednak brak w tej sferze jakichkolwiek formularzy związanych ze sferą edukacyjną.

Analiza informacji publikowanych na stronach wszystkich trzech badanych instytucji pokazała, iż brak jest na nich przydatnych i potrzebnych informacji dotyczących możliwości edukacyjnych osób z różnego rodzaju schorzeniami. Publikowane są informacje, np. o pilotażowym programie „Wczesna, wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu oraz jego rodzinie”. Pojawiają się również informacje na temat inicjatyw, takich jak, np. wsparcie merytoryczne, psychologiczne lub materialne młodzieży wybitnie uzdolnionej, niepełnosprawnej lub zagrożonej wykluczeniem [http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=244&Itemid=1].

Warto również zwrócić uwagę czego dotyczą publikowane na stronach informacje. Zarówno na stronie Pełnomocnika ds. ON oraz stronach PFRONu można znaleźć publikacje naukowe odnoszące się do zagadnienia niepełnosprawności, brak natomiast linków do artykułów prasowych. Na stronach PFRONu znajdują się publikacje i linki do publikacji, które ułatwiają osobom niepełnosprawnym naukę. Przykładowe publikacje dotyczą zasad adaptacji materiałów dydaktycznych do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku, jednak skierowane są one do nauczycieli, a nie uczniów. Na stronach PFRONu i Pełnomocnika pojawiają się informacje dotyczące statystyk na temat niepełnosprawności. Statystyki te rysują obraz sytuacji osób niepełnosprawnych, brak natomiast informacji przydatnych dla osób niepełnosprawnych.

Kolejną istotną kwestią, na którą warto zwrócić uwagę jest próba budowania wspólnoty, zatem należy się zastanowić, czy instytucje powołane do zajmowania się sytuacją osób niepełnosprawnych oferują im taką przestrzeń. Jedynie na stronie PFRONu można zaobserwować próbę budowania wspólnoty osób niepełnosprawnych. Pojawiają się tu linki do innych instytucji zajmujących się podobną tematyką, między innymi do serwisu poświęconego osobom niepełnosprawnym (*Internet dla niepełnosprawnych*) uruchomionego w ramach inicjatywy *Internet dla niepełnosprawnych* i zarządzanego przez podopiecznych

Fundacji Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo, oraz do dwóch badanych w drugiej części forów Niepełnosprawni i IPON, ale także do portalu informacyjnego *Centrum informacyjne osób niepełnosprawnych*. Jednak na innych badanych stronach brak przykładów budowania wspólnoty. Są linki do instytucji zajmujących się konkretnym typem niepełnosprawności, ale brak przestrzeni spotkania dla wszystkich niepełnosprawnych, nie widać przestrzeni wymiany opinii, czy w ogóle nawiązywania kontaktów. Na analizowanych stronach brak forów czy czatów.

Czy zatem strony odpowiadają na potrzeby osób niepełnosprawnych? Można próbować odpowiedzieć na to pytanie zestawiając informacje zawarte na stronach, z tym o co proszą lub pytają forumowicze. Z takiej analizy wynika, iż na stronach brak jest informacji, o które pytają w postach internauci. Można zatem stwierdzić, iż istnieje wyraźna luka instytucjonalna. Trudności z wyszukiwaniem niektórych informacji lub wręcz nieobecność innych informacji, powodują niedoinformowanie osób niepełnosprawnych, a nie niechęć do komunikacji z instytucją. Dodatkowo pojawiają się odsyłacze do innych instytucji mogących rozwiązać konkretny problem, jednak nie do konkretnego miejsca na stronie, ale do strony głównej instytucji odpowiedzialnej za rozwiązanie problemu, co stanowi tak naprawdę niewielką pomoc, niezależnie czy dotyczy osoby niepełnosprawnej, czy pełnosprawnej. Najgorzej w tym zestawieniu wypada strona ministerstwa, gdzie sprawy osób niepełnosprawnych są tylko jednymi z wielu, jednak należy stwierdzić, iż strona ministerstwa zupełnie nie odpowiada na potrzeby osób niepełnosprawnych, zatem nie może dziwić, iż sfera edukacji będzie tą, której dotyczyć będzie niezwykle wiele postów na różnego rodzaju formach.

Kontakt z instytucją za pośrednictwem strony jest stosunkowo prosty. Na stronach można subskrybować newsletter, ministerstwo jest również obecne na Twitterze, o czym informuje na stronie głównej. Możliwość kontaktu z instytucjami jest jasno określona, podane są maile, numery telefonów, a dodatkowo Ministerstwo Edukacji stworzyło ułatwienie dla osób trwale lub okresowo doświadczających trudności komunikacyjnych poprzez wykorzystanie smsów lub formularzy dla interesantów.

Analizie zostały również poddane trzy fora skierowane bezpośrednio do osób niepełnosprawnych, bez specyfikacji na konkretny typ niepełnosprawności: Ogólnopolskie Forum Osób Niepełnosprawnych (<http://www.ofon.net>), Forum Niepełnosprawni (forum.niepelnosprawni.pl) oraz Internetowy Portal Osób Niepełnosprawnych (www.ipon.pl). Są to fora wieloaspektowe, odnoszące się do wielu specjalistycznych kwestii od zdrowia, przez edukację, sprawy osobiste i inne. Fora te zostały stworzone przez zwykłych internautów, jednak wraz z upływem lat nastąpiła ich instytucjonalizacja i powstały wokół nich stowarzyszenia, które dziś czuwają nad ich funkcjonowaniem. Są one tworzone przez stowarzyszenia, które stanowią nie tylko wspólnotę wirtualną, ale również oferują możliwość poznania się w realu, organizując chociażby różne zloty dla uczestników forów. Niektóre treści na wymienionych forach są dostępne tylko po zarejestrowaniu i zalogowaniu się internauty. Większość wątków jest jednak ogólnodostępna, natomiast możliwość komentowania następuje dopiero po zalogowaniu się. Administracja forum jest we wszystkich przypadkach jasno określona, istnieje również wyraźnie wyróżniony regulamin, który definiuje zasady korzystania z forum. Pojawiają się wpisy sugerujące interwencję

moderatora, prośby o przeczytanie regulaminu, ze względu na zachowania niezgodne z nim. Rozwinięta jest funkcyjność konkretnych osób – oznaczenia typu przyjaciel forum, częsty bywalec czy przyjaciel od serca, pisarz, dyskutant, dobry duch, czy określenia uczestników typu milczek, mruk, podpowiadacz, sufler, dyskutant, gawędziarz służą określeniu stopnia aktywności na forum. Oczywiście jest to związane z faktem, iż nie wszyscy forumowicze są jednakowo aktywni. Wyraźnie widać, iż większość pojawiających się inicjatyw na forach jest oferowane przez osoby najbardziej zaangażowane, które wokół siebie tworzą wspólnotę. Nieustannie podrzucają informacje o nowych działaniach, ale również rozpoczynają wątki, które wiążą się z pomysłem, poszukują osób do realizacji, tym samym innych zmuszając do działania. Jednak wyraźnie widać, iż osoby aktywne na forach to głównie osoby niepełnosprawne. Bardzo rzadko można odnotować wpisy opiekunów lub rodziców osób niepełnosprawnych.

Analizie zostały poddane tylko wątki dotyczące edukacji. Są one zasadniczo wyróżnione, jako osobny wątek, ale w różnych innych wątkach również pojawiają się treści związane z komunikacją. Zatem zakładką, zostały wyszukane przez słowa klucze: edukacja, szkolenia, szkoła, nauka, warsztaty, gdyż te kwestie pojawiały się jako wątki w wielu wypowiedziach, niekoniecznie określonych przez te kategorie. Na dwóch z analizowanych forów znajduje się po ok 150 wątków różnej długości związanych pośrednio lub bezpośrednio z edukacją. Najrzadziej ta kwestia pojawia się na forum niepełnosprawni.pl, gdzie jest tych wątków jedynie kilkadziesiąt i nie są one wyodrębnione w postaci osobnej zakładki.

Na przykładzie badanych wątków widać, iż zebrane w grupę często opatrzone są deklaracją pewnej misji wątku, czego przykładem jest post: *Marzy mi się, żeby znalazło się tu zestawienie polecanych przez Was szkół, uczelni i wszelkich miejsc, w których osoby niepełnosprawne mogą pobierać **nauki** na równi ze wszystkimi innymi uczniami/studentami, jeśli więc możecie opowiedzieć mi o przedszkolach, szkołach, uczelniach itp., w których czuliście się dobrze, piszcie, proszę. Wszystkie zaufane placówki są mile widziane* [<http://www.ipon.pl/forum/showthread.php?tid=3865>].

Budowanie wspólnoty forumowiczów jest dość widoczne. Analiza samych wątków związanych z edukacją pokazała, iż budowana jest wspólna przestrzeń, gdzie można podjąć działania mające na celu edukację. Pojawiają się odnośniki, linki do innych forów, stron internetowych czy profili, a nawet link do internetowego radia (www.radioswift.pl), który został umieszczony na stronie Ogólnopolskiego Forum Osób Niepełnosprawnych. Pojawiają się oczywiście linki do stron tworzonych przez osoby niepełnosprawne, ale poświęcone tylko i wyłącznie ich pasji, a nie samej niepełnosprawności, np. linki do stron o muzyce. Często pojawiają się również odnośniki do blogów prowadzonych przez osoby niepełnosprawne, których niejednokrotnie autorami są osoby najaktywniejsze na forach, co pokazuje, iż osoby zaangażowane są najczęściej zainteresowane działalnością wielotorową, a nie skupiają się na jednej formie przekazu (np. *Mój kawalek przestrzeni* – <http://katarzynametzger.blogg.pl/?ticaid=6ea6b>, czy *Siła tkwi w głębi duszy* – <http://ola-dystrofiamiesniowa.blogspot.com/>). Budowaniu sieci poświęcony jest osobny wątek, gdzie każdy może zaprezentować swój blog, tworzoną przez siebie stronę czy polecić ciekawe lub użyteczne miejsca w sieci. Dotyczy to również przestrzeni edukacyjnej. Polecane są strony, gdzie można się czegoś

nauczyć lub pobrać konkretny plik lub skorzystać z narzędzia on-line. Niezwykle wiele jest również linków do artykułów, które wydały się konkretnej osobie ciekawe czy ważne, z komentarzem, że omawiana tam kwestia jest warta uwagi, że niepełnosprawni powinni znać swoje prawa itp. Pojawiają się wklejone artykuły wraz z linkiem do czasopisma, które według użytkowników forum poruszają ważne dla osób niepełnosprawnych tematy związane z edukacją. Buduje to przestrzeń wymiany informacji, nie tylko własnych przemyśleń, ale również analiz czynionych przez ekspertów. Znajdują się tam artykuły pokazujące ścieżki rozwoju lub możliwości, jakie mają osoby niepełnosprawne na rynku akademickim. Dużo miejsca jest obecnie poświęcane szansom, jakie stwarza Internet, który wg forumowiczów i przytaczanych przez nich masowo ekspertów, ma dziś możliwość likwidowania barier ze względu na większą dostępność informacji oraz przestrzeń, w której braki udogodnień – nieznanomość przez nauczyciela języka migowego czy problemy komunikacyjne można – łatwo zniwelować. Pojawiają się również linki do stron, np. superkid.pl.

W zależności od forum procentowy udział najpopularniejszych wątków jest zróżnicowany. Zaprezentowane zostaną te wątki, które w przestrzeni forów pojawiają się najczęściej. Można je pogrupować w cztery podstawowe perspektywy. Jednostkową, społeczną, instytucjonalną oraz reklamową. Bardzo wyraźna jest perspektywa instytucjonalna, co pokazuje, iż instytucje potrzebują kolejnego kanału promocji swojej oferty. Wiele postów dotyczy ofert instytucjonalnych, tj. staże, szkolenia czy kursy dla osób niepełnosprawnych. Oznacza to, iż z dotychczasowych kanałów komunikacyjnych, takich jak strony internetowe organizacji, korzysta niewiele osób. Często przekazicielami informacji od instytucji są zaangażowani forumowicze, którzy rozpowszechniają informacje, również takie, które z ich typem niepełnosprawności mają niewiele wspólnego. Drugą dominującą kategorią jest perspektywa społeczna, związana z samopomocą. Równie często forumowicze proszą o pomoc, jak i ją oferują. Jest możliwe, iż dominacja tych dwóch perspektyw jest związana z konkretnym analizowanym wątkiem, gdyż przy analizie innych sfer życia osób niepełnosprawnych procentowy odsetek perspektywy instytucjonalnej i społecznej byłby mniej widoczny.

Oferowane są najczęściej warsztaty i szkolenia organizowane przez organizacje i NGO-sy związane zarówno z podnoszeniem kwalifikacji, ale także te dotyczące edukacji związanej z własną pasją, jak np. warsztaty teatralne. Zazwyczaj oferowane są zajęcia, w których uczestnictwo jest bezpłatne. Zdecydowanie najwyższy odsetek dotyczy kursów związanych z mniej lub bardziej zaawansowaną obsługą komputera (78%). Na wszystkich badanych forach, zarówno z perspektywy instytucjonalnej jak i reklamowej, kilkadziesiąt wątków dotyczyło szkoleń tego właśnie typu. Oferty takie są zazwyczaj lokalne, jednak umieszczane na ogólnopolskich forach. Dużo uwagi poświęcone jest aktywizacji zawodowej osób dorosłych. Ta sfera edukacji jest na forach szczególnie promowana, zwłaszcza z perspektywy instytucjonalnej, np. szkolenie dotyczące tworzenia stron internetowych, z zakresu projektowania graficznego i multimediiów (np. organizowane przez Fundację Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo), księgowości itp. Jest również wiele informacji o projektach w ramach programu Kapitał Ludzki. Obecnie coraz większego znaczenia nabierają szkolenia e-learningowe, których w przestrzeni Internetu jest

coraz więcej, i które przez osoby niepełnosprawne są coraz częściej doceniane, ze względu na mniejszą liczbę barier, które niepełnosprawny musi pokonać.

Instytucje starają się również na forach promować działania związane pośrednio z edukacją. Nie są to kursy czy szkolenia związane z podwyższaniem własnych kwalifikacji, ale są sposobem na połączenie wolnego czasu i działań edukacyjnych, np. migane warsztaty fotograficzne czy oferta Muzeum Pałacu w Wilanowie.

Co ciekawsze wątki związane z edukacją dotyczą nie tylko osób niepełnosprawnych, ale osób pełnosprawnych, chcących swą karierę zawodową skoncentrować na pracy z osobami niepełnosprawnymi – osób, które pracują lub chcą podjąć pracę jako opiekunowie osób niepełnosprawnych, np. wątek zaproponowany przez Pracownię Mediacji i Rozwoju umieszczony na Ogólnopolskim Forum Osób Niepełnosprawnych. Podobnie z kursami języka migowego organizowanymi w różnych ośrodkach, np. w kurs języka migowego dla pracowników służb społecznych i administracji oraz służb medycznych. Nauka języka migowego dość często pojawia się jako wątek, ponieważ na wszystkich badanych forach pojawiają się osoby pytające o wskazanie możliwości uczenia się tego języka.

Perspektywa reklamowa również obejmuje wiele działań. Na wszystkich wymienionych forach w sferze edukacji pojawia się bardzo wiele ogłoszeń, postów reklamujących szkolenia w prywatnych firmach. W zdecydowanej większości dotyczyły szkoleń komputerowych lub kursów językowych. Jest to również przestrzeń, gdzie organizacje i osoby prywatne prezentują swój produkt, np. edubraile. Rzadziej pojawiają się posty dotyczące szkoleń przez Internet (np. <http://www.wirtualnecentrum.pl>), ponieważ te zazwyczaj są związane ze sferą instytucjonalną.

Perspektywa społeczna związana jest z nieformalnymi, społecznymi działaniami i relacjami. Zdecydowanie najczęściej pojawiają się te wątki, które dotyczą problemów z wyborem szkoły. Forumowicze oczekują porady dotyczącej wyboru szkoły, w której przeszkodą nie byłaby ich niepełnosprawność. Dla wielu osób niepełnosprawnych podstawową kategorią przy wyborze studiów nie są tylko i wyłącznie zainteresowania i zdolności czy późniejsze korzyści, ale istotną rolę odgrywają tu takie kwestie jak bariery architektoniczne: schody, brak windy czy toalety. Pojawia się mnóstwo informacji o tym, które wydziały i uczelnie są dostosowane do potrzeb studiujących niepełnosprawnych.

Można również zauważyć wątki, które są analizą sytuacji edukacyjnej młodych osób niepełnosprawnych wraz z drogami rozwoju, np. post wskazujący listę szkół policealnych, gdzie osoby niepełnosprawne mogą się dalej kształcić. Rozważane są tematy dotyczące tego w jakich zawodach osoby niepełnosprawne mogą się realizować, gdzie niepełnosprawność nie będzie przeszkodą i odwrotnie, gdzie wyklucza ona kompletnie możliwość rozwoju. Dyskusje toczone na forach wyraźnie sugerują lukę instytucjonalną w tym zakresie. Wyraźny jest brak poradnictwa zawodowego i wsparcia psychologicznego. Instytucje skupiają się raczej na zapewnieniu sprzętu rehabilitacyjnego i oferowaniu kursów, natomiast wspomniane elementy ewidentnie nie są doceniane, co na forach bardzo często jest podkreślane. Rolę przewodników przejmują na siebie liderzy forów oraz osoby zaangażowane w działania na forach.

Bardzo wiele postów dotyczy poradnictwa jak studiować, ponieważ kontakt z koordynatorami dla osób niepełnosprawnych na uczelniach bywa utrudniony, i jak podają forumowicze często trudno znaleźć namiary na taką instytucję na stronach konkretnej uczelni, dodatkowo informacje udzielane wydają się być, wg wypowiadających się osób, niepełne. Kolejnym częstym wątkiem jest transport do miejsca, gdzie odbywa się edukacja. Informacje i komentarze dotyczą wszelkich szczebli edukacji.

Próba wywołania aktywności oddolnej w ramach obrony własnych interesów – jednym z takich działań była debata nad koniecznością dostosowania się uczelni do przyjmowania osób niepełnosprawnych oraz do kontroli zmian poczynionych przez uczelnie przez Państwową Komisję Akredytacyjną. Studenci chcą, aby uczelnie były bardziej karane za brak ułatwień dla osób niepełnosprawnych. Co ciekawe forumowicze bardzo często proszą o informacje dotyczące stypendiów naukowych, przedszkoli dla niepełnosprawnych dzieci itp., czyli o informacje, których nadawcą powinny być instytucje. Zwłaszcza dotyczy to sposobu starania się o dofinansowanie. Forumowicze dzielą się radami, nawet w przypadku instytucji zakotwiczonych w życiu niepełnosprawnych, gdzie procedury przyznania takich świadczeń wydają się być ugruntowanymi (np. PFRON).

Poza sferą instytucjonalną oferującą szkolenia pojawia się mnóstwo postów, które można skategoryzować jako samopomoc – osoby mające określone zdolności, chcą wspomóc innych przekazując swą wiedzę. Pojawiają się posty oferujące pomoc, np. niepełnosprawni studenci matematyki, fizyki, chemii czy biologii oferują bezpłatne korepetycje, często za pośrednictwem Internetu. Publikowane są również linki do pomocy naukowych, np. w postaci pliku do ściągnięcia ułatwiającego edukację ludziom z różnymi schorzeniami. Forumowicze również informują siebie nawzajem o wszystkich udogodnieniach, które dotyczą bezpośrednio ich – wpisy rodziców dotyczące udogodnień, czy dobrych praktyk stosowanych przez przedszkola i żłobki, szkoły podstawowe.

Forumowicze również zwracają uwagę na informacje o nietrafionych inicjatywach edukacyjnych tworzonych przez różne organizacje oraz o nadużyciach. Nie jest to wbrew pozorom wątek mało istotny. Mimo wszystko można również zaobserwować wśród internautów obecnych na badanych forach dość roszczeniową postawę. Wiele wątków dotyczy udogodnień, które powinny być instytucjonalnie zapewnione i realizowane. Zapewnienie udogodnień związanych z dostosowaniem szkół do potrzeb niepełnosprawnych oraz z zapewnieniem transportu do ośrodka edukacyjnego, niezależnie od stopnia niepełnosprawności. Wśród wpisów charakteryzujących ową postawę roszczeniową te elementy są najbardziej popularne. Pojawiły się na wszystkich forach po kilkanaście razy, w różnych konfiguracjach.

Ze względu na charakter badanego zagadnienia perspektywa indywidualna jest stosunkowo rzadka. Zdarzają się posty, w których forumowicze dzielą się swoimi indywidualnymi kłopotami, przykładowo niechęcią nauczycieli wobec siebie (<http://www.ipon.pl/forum/showthread.php?tid=14096>), ale również własnymi, indywidualnymi problemami z nauką, brakiem akceptacji w środowisku szkolnym

Podsumowanie

Z analiz ekspertów Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej, wynika że blisko 47% niepełnosprawnych nigdy nie korzystało z komputerów [http://www.aktywizacja2.swps.pl/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=5&Itemid=53]. Jeszcze mniej korzysta z Internetu niepełnosprawnych, bo zaledwie 23% [http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf]. Wskazuje to na fakt, że ta kategoria stosunkowo słabo adaptuje się do zmian zachodzących we współczesnym społeczeństwie. Jest to zwłaszcza niepokojące w perspektywie tworzącego się społeczeństwa informacyjnego, gdzie informacja i szybki dostęp do niej gwarantują sukces na rynku ekonomicznym i pozwalają na pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Jednak korzystanie z technologii informatyczno-komunikacyjnych wymaga nabycia przez osoby niepełnosprawne umiejętności w zakresie ich obsługi, znajomości zasad selekcji informacji i ich wyszukiwania. Rola edukacji również instytucjonalnej jest tu więc szczególnie ważna, ale wymaga wykształcenia postaw, nastawionych na stałe aktualizowanie i unowocześnianie wiedzy i umiejętności, to zapewnia bowiem sukces i pozwala wyjść z izolacji.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że na forach często pojawiają się wypowiedzi wskazujące na postawy roszczeniowe i bierne, co stanowi odbicie stereotypów społecznych oraz łat utrwalań u osób niepełnosprawnych poczucia, że instytucje publiczne zapewnią im pomoc i stanowi to ich zadanie. Nie wymaga więc aktywności ze strony osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w przestrzeni edukacji. Zapewnienie równego dostępu do niej jest bowiem, wpisane w obowiązki państwa i powinno być realizowane w ramach jego instytucji. W społeczeństwie współczesnym, w którym instytucje tradycyjne przestają być funkcjonalne, ta kategoria osób ulega jeszcze większej izolacji i wykluczeniu. Tylko włączenie się w zmiany i nabycie umiejętności szybkiego komunikowania się i korzystania z technologii informatyczno-komunikacyjnych może spowodować zmianę w tej dziedzinie. Pozwoli bowiem w ramach forów i powstających wspólnot na portalach społecznościowych zbudować sieci społeczne, które odegrają ważną rolę w tych przestrzeniach, w których instytucje nie działają prawidłowo. Istotna tu będzie zwłaszcza samopomoc, wymuszająca postawy aktywne oraz dzielenie się doświadczeniami i wymiana informacji, która zmotywuje do podejmowania działań. W praktyce jednak można zauważyć, że dziś to funkcja sieci, sprowadza się w znacznej mierze do informacji, jak i gdzie uzyskać pomoc instytucjonalną, choć zdarzają się też inicjatywy działań oddolnych o charakterze samopomocowym.

Bibliografia

- Castells M.: *Siła tożsamości*. Wydawnictwo PWN. Warszawa 2008
- Gańczarz B.: *Niepełnosprawni studenci w społeczności akademickiej. Źródła sukcesów i porażek w integracji osób niepełnosprawnych*. Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2010
- Golka M.: *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008

Sękowska Z.: *Postawy wobec niepełnosprawnych*. [W:] *Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie*. Red. D. Kornas-Biela. UMCS, Lublin 1985

van Dijk J.: *Spoleczne aspekty nowych mediów*. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2010

Zakrzewska-Manterys E.: *Wykształcenie a sytuacja zawodowa osób niepełnosprawnych*. [W:] *Młodzi niepełnosprawni o sobie. Rodzina, edukacja, praca*. Red. E. Giermanowska. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2007

Strony WWW

e.sggw.waw.pl/.../Raport_e-learning_Trends_-_Raport_Summer_201.pdf [dostęp 15.06.2012]

<http://widzialni.org/download.php?id=25> [dostęp 14.06.2012]

<http://widzialni.org/o-fundacji,m,mg,48> [dostęp 14.06.2012]

http://www.aktywizacja2.swps.pl/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=5&Itemid=53 [dostęp 15.06.2012]

http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf [dostęp 14.06.2012]

http://www.idn.org.pl/sonnszz/def_on.htm [dostęp 14.06.2012]

<http://www.ipon.pl/forum/showthread.php?tid=3865> [dostęp 14.06.2012]

http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=244&Itemid=1 [dostęp 14.06.2012]

<http://www.niepelnosprawni.gov.pl/dane-statystyczne/zrodla-danych-na-temat-osob-niep/> [dostęp 15.06.2012]

<http://www.niepelnosprawni.gov.pl/karta-praw-osob-niepelnosprawnych/> [dostęp 14.06.2012]